

Motion till riksdagen 2013/14:So9

av Eva Olofsson m.fl. (V)
med anledning av skr. 2013/14:57

Ett värdigt liv – äldrepolitisk översikt 2006–2014

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Jämlik och jämställd äldreomsorg	3
4	Äldres vardag ska inte vara en handelsvara	4
4.1	Välfärd och äldreomsorg utan vinstintressen	5
4.2	Äldres valfrihet, inte företagens	6
4.3	Privatiseringar ger otryggare personal	7
5	Äldreomsorgen behöver mer resurser	9
5.1	Mer personal	10
5.2	En hemtjänstmiljard	11
6	Inflytande och valfrihet i vardagen	11
6.1	Valfrihet och inflytande i hemtjänsten	12
6.2	Billigare hemtjänst	12
7	Bättre stöd till anhöriga	13
8	Arbetsvillkor och arbetsmiljö inom äldreomsorgen	15
8.1	Ett äldreomsorgslyft med kompetenssatsning och utbildningsvikariat	16
9	Bygg fler vård- och omsorgsboenden	16
10	Moderna tillgängliga lägenheter för äldre	17
10.1	Trygghetsboenden där folk har råd att bo	18
11	Maten ska vara god och måltiden en glädjestund	18
12	Äldres munhälsa	19

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det inom äldreomsorgen inte ska vara möjligt för vinstsyftande företag att bedriva verksamhet med skattemedel.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en vinstbegränsning bör införas som innebär att eventuell icke-offentlig verksamhet inom äldreomsorgen som huvudregel ska bedrivas av aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning enligt 32 kap. aktiebolagslagen, alternativt av ideella aktörer eller icke vinstdrivande kooperativ.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen snarast ska återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att lagen (2008:962) om valfrihetssystem upphävs.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge SCB i uppdrag att publicera personalstatistik för all personal i offentligt finansierad verksamhet inom äldreomsorgen, uppdelad på egen regi och övriga utförare.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör göras en utvärdering av hur kundvalsmodeller och olika driftsformer påverkar anställningsvillkor och arbetsförhållanden.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör införa ett tak på hemtjänstavgifter om 100 kronor i timmen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att särskilt uppmärksamma hur äldreomsorgen fungerar för äldre med utländsk bakgrund.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att särskilt uppmärksamma hur stödet till anhörigvårdare med utländsk bakgrund utvecklas.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Nationellt kompetenscentrum anhöriga bör göras till en permanent verksamhet så att de kan arbeta mer långsiktigt.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör göra om investeringsstödet för trygghetsboenden så att det enbart riktas till hyresrätter med rimlig hyra.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge Boverket eller annan lämplig instans i uppdrag att utvärdera investeringsstödet för trygghetsboenden.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga hur hemtjänsten aktivt arbetar med nutritionsfrågorna.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag att särskilt göra tillsyn över hur hemtjänsten arbetar för att äldre med hemtjänst inte ska drabbas av undernäring.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig instans i uppdrag att både utforma information om äldres munhälsa och rätt till tandvård och se till att informationen på lämpligt sätt når fram till målgruppen.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för att det tas fram nationella riktlinjer för samverkan mellan Folk tandvården, primärvården och äldreomsorgen för att öka kunskapen om äldres munhälsa.

3 Jämlik och jämställd äldreomsorg

Vänsterpartiets politik syftar till en jämlik och jämställd äldreomsorg med hög kvalitet där de äldre har ett stort inflytande över insatserna och sin vardag och där personalen har bra arbetsvillkor. Äldreomsorgen ska vara skattefinansierad och fördelas efter behov. För Vänsterpartiet är det självklart att alla äldre oavsett inkomst ska ha rätt till en äldreomsorg av god kvalitet. Vårt mål är en jämlik och jämställd äldreomsorg. För att nå dit behöver äldreomsorgen tillföras mer resurser, arbetsvillkoren för äldreomsorgens personal förbättras och vinstintressena i äldreomsorgen tas bort. Äldreomsorgen är liksom barnomsorgen en viktig del av välfärdens infrastruktur. Bara om det finns välutbyggda och väl fungerande omsorgstjänster kan kvinnor och män i alla sociala grupper förvärvsarbeta under hela livet.

En bra äldreomsorg är inte bara en välfärdsfråga, det är också en viktig jämställdhetsfråga. Kvinnor är klart överrepresenterade både bland personalen och bland de anhöriga som tar ett stort ansvar för äldre familjemedlemmar. En utbyggd och väl fungerande äldreomsorg är en förutsättning för att många kvinnor ska kunna delta på arbetsmarknaden och därigenom ha en egen inkomst. Kvinnor utgör också majoriteten i den äldre befolkningen p.g.a. att de generellt sett lever längre än män. Kvinnor som har levt sina liv ihop med män lever ofta ensamma de sista åren i livet, bl.a. p.g.a. kvinnors längre livslängd och det faktum att kvinnor i Sverige ofta är ett par år yngre än sin partner. Lägg därtill kvinnors lägre pensioner och att kvinnor ofta kommer från ett arbetsliv med högre risk för arbetsskador, så blir det tydligt att en god och välutbyggd äldreomsorg är avgörande för kvinnors livskvalitet.

I skrivelsen Ett värdigt liv – äldrepolitisk översikt 2006–2014 (skr. 2013/14:57) presenterar regeringen en summarisk genomgång av sin äldrepolitik från 2006 fram till dags dato samt vilken inriktning på politiken man vill se för de kommande åren.

En stor del av skrivelsen är en lovsång över de privatiseringar som har genomförts inom äldreomsorgen. I sitt hänryckta tillstånd lyckas regeringen inte hitta några som helst negativa effekter av lagen om valfrihetssystem – LOV.

Fel! Okänt namn på

Kristdemokraterna, som har ansvaret för dessa frågor i regeringen, är särskilt ivriga att försvara företagets rätt att förvandla skattepengar till vinster. Exempelvis Göran Hägglund gnäller i stället på media, som väljer att rapportera om den krassa verkligheten för många äldre, deras anhöriga och den personal som arbetar inom äldreomsorgen (Expressen 7 januari 2014).

Mest anmärkningsvärt med skrivelsen är att frågan om den framtida kompetensförsörjningen, att behålla och rekrytera personal, helt saknas.

Vi har redovisat Vänsterpartiets äldrepolitik och förslag till utveckling av äldreomsorgen i motion 2013/14:So594 En jämlik och jämställd vård och omsorg för äldre. I denna motion koncentrerar vi oss därför på de mest prioriterade frågorna som rör äldre, såsom avskaffandet av privata vinster och behovet av mer resurser inom äldreomsorgen, inflytande och valfrihet i vardagen för äldre, personalens kompetens och nyrekrytering, äldreboenden och andra typer av bostäder för äldre samt äldres munhälsa.

4 Äldres vardag ska inte vara en handelsvara

Den borgerliga regeringen har sedan den tillträdde 2006 konsekvent drivit på för ökad kommersialisering av äldreomsorgen. Det har därför blivit allt vanligare med privata utförare av äldreomsorg. Av de kvinnor och män över 65 år som har hemtjänst i Sverige får 23 procent sådan i privat regi. Det innebär mer än en fördubbling jämfört med år 2000. När det gäller vård- och omsorgsboenden är det en ungefär lika stor andel som får insatser i privat regi. I riket som helhet är det omkring 21 procent.

De vinstsyftande företagen växer och 2012 utgjorde de 86 procent av de privatdrivna äldreboendena. Nästan hälften av dem (46 procent) drevs av de två stora aktörerna Attendo Care och Carema Care (som byter namn till Vardaga). Aleris är den tredje största aktören. År 2005 köptes alla tre bolagen upp av privata riskkapitalbolag.

I vissa borgerligt styrda kommuner är mer eller mindre hela äldreomsorgen på väg att privatiseras. I bl.a. Nacka, Täby och Upplands Väsby och vissa stadsdelar i Stockholm saknas kommunal hemtjänst helt och hållet. Kommunen förlorar därmed viktig kompetens. I Stockholms stad utfördes 187 723 hemtjänststimmar i kommunal regi jämfört med 378 464 i privat regi 2012. Av de 7 552 platserna i särskilda boendeformer drevs 4 793 av enskilda utförare (Äldre och personer med funktionsnedsättning – regiform år 2012, Socialstyrelsen 2013).

Alla har rätt till ett gott liv med självbestämmande. Den rättigheten upphör inte när man p.g.a. hög ålder behöver extra stöd och omsorg för att klara vardagen. Många har upplevt att den kommunala äldreomsorgen varit alltför institutionaliserad och att man utlämnas åt regler och rutiner som någon annan bestämmer. Men i de delar av landet där man haft möjligheten att välja utförare har det inte märkts av någon ökad valfrihet i vardagen. Den äldreomsorg som bedrivs i privata företag utmärker sig generellt sett inte på något positivt sätt jämfört med den offentliga. I forskningsantologin Konkurrensens

konsekvenser, Vad händer med svensk välfärd? från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS), finns inga belägg för att privatiseringarna inom välfärden medfört kvalitets- och effektivitetsvinster.

Det är ett ideologiskt vägval hur man ser på ägande och makt över viktiga samhällsfunktioner. Vägvalet handlar om att det antingen är marknaden som ska styra planeringen av var och hur äldreomsorg bedrivs, eller om vi ska fatta demokratiska beslut om detta. Det handlar om huruvida äldre ska vara medborgare med rättigheter, eller om äldre ska vara kunder som ska tvingas göra val på en marknad som de sällan kan överblicka själva. En marknad där de själva får ta ansvar för om de valt den bästa äldreomsorgen eller om de gjort ett sämre val. Dessutom har naturligtvis näringslivet intresse av att komma in och expandera på en säker och växande marknad där stora pengar finns att tjäna.

Regeringen anser att privatiseringarna medför en ökad valfrihet och att detta bara har positiva effekter. Men när en äldre och hans anhöriga ska göra val inom äldreomsorgen begränsas valmöjligheten av faktorer såsom brist på äldreboendeplatser eller ett boendes läge, vilket ibland gör det omöjligt att få sin ansökan beviljad. Att byta utförare när man inte är nöjd sker oerhört sällan eftersom det är en så pass krävande omställning i livet när man kanske samtidigt kämpar med dålig hälsa eller demens. Den här typen av valfrihet förutsätter inte heller att det måste finnas möjlighet att gå med vinst för de företag som är verksamma inom äldreomsorgen. Valfrihetsargumentet används dock av regeringen för att slippa tala om problemen med vinsterna i välfärden.

Regeringen påstår inte längre att privatiseringar och vinstintressen i äldreomsorgen höjer kvaliteten. Man nöjer sig numera med att påstå att det inte spelar någon roll för kvaliteten om huvudmannen är offentlig eller privat. Självklart minskar skillnaderna när den kommunala verksamheten måste bedrivas med samma ekonomiska ersättning som de privata företagen får. När många kommuner försöker skära i sina kostnader och minskar ersättningarna blir kvaliteten givetvis sämre i all verksamhet. I Dagens samhälle 19 december 2013 rapporteras t.ex. att i åtta av tio av de kommuner som har infört LOV går hemtjänsten i egen regi back. Allt fler kommuner upphör därför med egen hemtjänst. Även företag börjar dra öronen åt sig när de låga ersättningarna försämrar möjligheterna att gå med vinst. Risken är stor att endast oseriösa företag utan kollektivavtal tar över.

4.1 Välfärd och äldreomsorg utan vinstintressen

Endast genom en generell välfärd fri från kommersiella intressen kan hög kvalitet för alla garanteras. Resurserna till äldreomsorgen, liksom till andra verksamheter inom vård skola och omsorg, är begränsade och ska fördelas så att de går till dem som behöver dem mest. De äldre som är i störst behov av vård och omsorg ska prioriteras. Kvaliteten ska vara hög och likvärdig oavsett var man bor. Sådana principer för hur vi använder skattemedlen beslutar vi om demokratiskt, och äldreomsorgen ska organiseras så att det också blir de principerna som faktiskt styr verksamheten. Därför bör den grundläggande

Fel! Okänt namn på

principen vid fördelning av skattemedel till såväl äldreomsorgen som vård, skola och omsorg i övrigt vara att detta ska ske efter människors behov och inte efter företags möjligheter till lönsamhet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet vill avkommersialisera välfärden genom att reglera under vilka förhållanden skattemedlen kan gå till icke-offentliga välfärdsutövare, dvs. sådana som inte drivs av kommuner, landsting eller staten. Därför vill vi lagstifta om att skattebetalarnas pengar inte ska kunna gå till vinstsyftande eller vinstutdelande företag verksamma i kärnverksamheterna inom vården, äldreomsorgen, skolan och förskolan.

Icke vinstdrivande kooperativa företag och ideellt drivna utövare i övrigt ska fortsatt kunna ges offentliga medel för att bedriva sin verksamhet på dessa områden om de driver den utan vinst. Vi menar alltså att icke-offentliga aktörer som i dag är verksamma, t.ex. inom hemtjänst eller driver ett äldreboende, även i fortsättningen ska kunna beviljas skattefinansiering om de – utöver andra relevanta krav på sådana utförare – bedriver sin verksamhet utan vinstsyfte och vinstutdelning, och vid behov övergår till en ägarform som säkerställer detta. De som däremot endast är ute efter att göra en vinst på skattepengar förlorar i och med våra förslag intresset för att verka i dessa sektorer.

Avgörande i lagstiftningen ska vara att alla skattemedel kommer välfärdens brukare till godo, dvs. eleverna, de äldre, patienterna eller motsvarande.

För de verksamheter som tar emot skattemedel ska det inte vara tillåtet med vinstuttag i någon form, med undantag för visst överskott ungefärligen motsvarande en minskning av värdet på insatt kapital. Det ska inte vara möjligt för vinstsyftande företag att bedriva verksamhet inom äldreomsorgen med skattemedel i kärnverksamheterna inom vård och omsorg. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet menar att allt överskott ska stanna i verksamheten och sparas eller återinvesteras. Därför bör en vinstbegränsning införas som innebär att eventuell icke-offentlig verksamhet bl.a. inom äldreomsorgen som huvudregel ska bedrivas av aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning enligt 32 kap. aktiebolagslagen, alternativt av ideella aktörer och/eller icke vinstdrivande kooperativ. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

För en mer omfattande beskrivning av hur detta ska genomföras hänvisar vi till vår motion Välfärd utan vinstintresse (mot. 2013/14:Fi212).

4.2 Äldres valfrihet, inte företagens

För några år sedan dominerade de ekonomiska frågorna debatten om privatiseringar. Privata företag skulle vara effektivare och därmed minska samhällets kostnader för omsorg. Detta har visat sig inte stämma. Numera dominerar privatiseringsdebatten i stället av argument om valfrihet och mångfald. Omsorg läggs fortfarande ut på entreprenad, men det som öppnat upp för den senaste vågen av privatiseringar är lagen om valfrihetssystem (LOV) som infördes av högerregeringen 2009. LOV möjliggör för kommuner att införa

kundvalsmodeller för vissa av sina verksamheter. Äldre som får en biståndsbedömning om rätt till en viss insats ska kunna välja mellan olika utförare.

Tvärtemot vad man kan tro så handlar det inte om ”fri konkurrens” mellan privata och kommunala aktörer. Privata aktörer får nämligen mot en avgift erbjuda tilläggstjänster utöver de biståndsbedömda insatserna, något som de kommunala inte får. De privata aktörerna kan erbjuda mer service och kan därmed bli ett mer attraktivt val. Tilläggstjänsterna ger också intäkter och en bättre ekonomi, vilket därmed blir till ytterligare en konkurrensfördel för de privata huvudmännen.

På äldreomsorgens område är det i första hand inom hemtjänsten som LOV finns i dag. Beträffande vård- och omsorgsboenden är LOV än så länge sällsynt och bara infört i åtta kommuner. Enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) fanns i oktober 2013 valfrihetssystem i 144 kommuner och ytterligare 37 kommuner hade vid detta tillfälle beslutat om att införa LOV. 42 kommuner hade beslutat att inte införa LOV och 38 stycken utredde frågan men hade inte fattat beslut. Dessutom var det 29 kommuner som hade valt att inte ens söka stimulansbidrag för att utveckla valfrihetssystem enligt LOV.

Det lokala politiska styret avgör i väldigt hög grad vilket vägval som görs avseende införande av LOV eller inte. Socialstyrelsen har konstaterat att LOV-system framför allt har införts i borgerligt styrda kommuner med många invånare.

Regeringen propagerar för LOV i alla tänkbara sammanhang och kommuner som beslutar att införa LOV belönas med en särskild statlig stimulanspeng. Det tycks dock vara så att tålmodet med de kommuner som fortfarande säger nej börjar tryta. Regeringen har därför tillsatt en utredning som ska utvärdera ett obligatoriskt införande av LOV. I utredningens slutbetänkande Framtidens valfrihetssystem – inom socialtjänsten (SOU 2014:2) föreslås visserligen inte att LOV måste införas i varenda kommun, men kommunerna ska ändå bli tvungna att ge förutsättningar för privata utförare att etablera sig inom hemtjänsten antingen genom att införa LOV eller upphandla tjänster.

Det borde vara en självklarhet att äldreomsorgens resurser fördelas utifrån behov och att besluten tas av våra demokratiskt valda företrädare. Äldre människor ska självklart kunna välja vilket äldreboende de vill bo på och påverka vilken person de får hjälp av, när de får hjälp och med vad samt hur insatserna utförs. Detta är tillsammans med tillräckliga resurser verklig valfrihet i vardagen. Vänsterpartiet anser att LOV handlar om valfrihet för företagen att etablera sig där det är mest lönsamt och inte om valfrihet för den äldre. LOV ska därför upphöra att gälla. Därför bör lagen (2008:962) om valfrihetssystem upphävas. Regeringen bör snarast utarbeta och återkomma till riksdagen med erforderliga lagförslag som innebär att lagen om valfrihetssystem upphävs. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

4.3 Privatiseringar ger otryggare personal

I dag präglas stora delar av välfärden av ofrivillig deltid och visstidsanställningar. Särskilt inom äldreomsorgen är denna problematik utbredd. Dåliga

Fel! Okänt namn på

arbetsvillkor är alldeles för vanliga både inom offentligt och privat driven välfärd. En väsentlig skillnad är dock att vi gemensamt kan besluta om förbättrade villkor för personalen inom offentlig verksamhet. I en avkommersialiserad välfärd slipper vi vinstintressets press nedåt på arbetsvillkor och löner.

Borgerliga politiker hävdar ofta att privatisering av vård och omsorg är en jämställdhetsreform eftersom kvinnor har större möjlighet att bli företagare. I den diskussionen glömmer de alltid bort de kvinnor som arbetar som vårdbiträden och undersköterskor inom äldreomsorgen och som i och med privatiseringarna får sämre och otryggare arbetsvillkor.

Att personalen i allmänhet får högre löner inom den privata omsorgen är inte sant. Det är klart att de kvinnor som får en ägarposition, och kan plocka ut vinster eller får en ny chefsposition och därmed högre lön, höjer sina inkomster. Det är detta som ligger bakom de siffror på inkomstökningar som ibland visas upp. För den vanliga undersköterskan eller vårdbiträdet syns inga ökningarna.

I den privata hemtjänsten är det också relativt vanligt att kollektivavtal saknas. En undersökning som tidningen Kommunalarbetaren har gjort visar att fyra av tio företag inom hemtjänstbranschen saknar kollektivavtal. Samma tidning har också rapporterat om att kommunal hemtjänst som konkurrerar med privat, tvingas att minska på personalens raster och beräknade restider mellan brukarna. Detta skapar en ohållbar och stressig arbetssituation för de anställda.

Enligt Socialstyrelsens lägesrapport för 2012 har privata verksamheter påtagligt lägre personaltäthet än kommunala verksamheter, vilket självklart leder till ökad stress i ett yrke där känslan i allmänhet är att man inte är tillräckligt många eller räcker till. Personaltätheten inom privat verksamhet är 10 procent lägre än i offentlig, vilket Socialstyrelsen kallar ”anmärkningsvärt”.

Att privata verksamheter har mindre personalvolym än kommunala ger också en sämre anställningstrygghet. I ett valfrihetssystem är man sårbar och beroende av brukarnas efterfrågan. Det leder till fler deltider och mer osäkra anställningar. I en mindre personalstyrka finns också färre möjligheter till omplacering, exempelvis om någon p.g.a. sjukdom eller skada får svårt att klara sitt jobb. Riskerna är i stället att personen ifråga tvingas att sluta.

Särskilt inom hemtjänsten är det en utsatt situation för de anställda. I en studie genomförd av Anette Törnqvist, Mångfaldens marknad och arbetets villkor: om följderna av kundval (LOV) i hemtjänsten, visas att riskerna för osäkra anställningar, låg bemanning och arbetsmiljöproblem är inbyggda i kundvalsmodellen där ersättning bara ges för tiden på plats hos brukaren. Arbetsmiljöverkets granskningar av hemtjänsten runt om i landet visar att arbetsbelastningen och tidspressen ofta är högre inom hemtjänsten än för personal på tekniska förvaltningar. Den försämrade arbetsmiljön kan också vara en orsak till att sjukskrivningarna ökar mycket för kvinnor anställda i vården och omsorgen.

Personalens arbetsvillkor är viktiga och påverkar äldreomsorgens kvalitet. Det gäller exempelvis förhållandena mellan andelen fast anställd personal och andelen månadsanställda vikarier respektive andelen timanställda. Det handlar också om hur många som arbetar heltid respektive deltid. Perso-

naltäthet och utbildningsnivå är faktorer som också är helt centrala för kvaliteten.

Äldreomsorgen är en ytterst kvinnodominerad arbetsplats. Både utifrån ett jämställdhetsperspektiv och utifrån att äldreomsorgen behöver vara en attraktiv arbetsplats finns det anledning att föra bättre statistik avseende äldreomsorgens personal och deras villkor. Detta bör nu vara fullt möjligt att genomföra, med tanke på den ”Etiska plattform” som nyligen presenterats av arbetsgivare och fackföreningar om offentligt finansierad vård och omsorg som utlovar öppenhet av de privata utförarna. I betänkandet Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning (SOU 2009:25) föreslås att SCB löpande ska publicera personalstatistik för all personal i offentligt finansierad verksamhet, uppdelad på egen regi och övriga utförare. Regeringen bör ge SCB i uppdrag att årligen upprätta sådan statistik, bl.a. vad gäller äldreomsorgen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det bör göras en utvärdering av hur kundvalsmodeller och olika driftsformer påverkar anställningsvillkor och arbetsförhållanden för att få mer och djupare kunskap om hur anställningsformer, arbetstider, förekomst av kollektivavtal osv. skiljer sig åt mellan offentliga, icke vinstsyftande enskilda samt vinstsyftande huvudmän. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Äldreomsorgen behöver mer resurser

Varje år gör Socialstyrelsen lägesrapporter där det redogörs för utvecklingen inom de verksamheter som Socialstyrelsen har att följa. I lägesrapporten för 2011 anges att:

Resurstillgången i kommunernas vård och omsorg om äldre har begränsats så att äldres säkerhet och trygghet inte alltid kan tillgodoses. Det finns starka skäl att ifrågasätta om alla äldre personer får den vård och omsorg de behöver för att uppnå en skälig levnadsnivå. Det finns också anledning att ifrågasätta om personer med stora hjälpbehov, för vilka alternativet är särskilt boende, får hemtjänst i tillräcklig omfattning.

Samma budskap ger de anställda inom hemtjänsten. De är för få, måste stressa och hinner inte hjälpa de äldre med det som dessa behöver. Biståndsbedömningen är ibland alldeles för snål. Det finns inte tid att förflytta sig mellan vårdtagarna. Den dokumentation som ska göras måste ordnas på de äldres tid.

En väl utvecklad hemtjänst är basen för en god äldreomsorg och en förutsättning för att äldre ska kunna leva kvar hemma så länge de vill och kan. Mellan 2002 och 2009 minskade antalet personer som bor på vård- och omsorgsboende med drygt 20 000 och fram till 2011 med ytterligare 3 200. Antalet äldre som fått hemtjänst med mer än 25 timmar i månaden har ökat, men antalet årsarbetare inom hemtjänsten har i stort sett varit oförändrat de senaste fem åren. Kort sagt har kommunerna rationaliserat i äldreomsorgen genom att

Fel! Okänt namn på

minska antalet äldreboendeplatser och i stället satsat på att fler ska bo hemma med hemtjänst utan att ge hemtjänsten de resurser som behövs.

5.1 Mer personal

SVT:s Uppdrag granskning satte hösten 2010 ljuset på den alltför låga bemanningen nattetid på demensboenden i Piteå. När Socialstyrelsen gjorde sin nattliga inspektion på 94 slumpvis utvalda demensboenden i november 2010 hade majoriteten av dem inte tillräckligt med personal för att bedriva en säker vård. Vid sex av tio särskilda boenden med demensinriktning blir de äldre lämnade ensamma periodvis och inlåsta nattetid. Bemanningen var på flertalet boenden inte tillräcklig nattetid, vilket bl.a. ledde till att de demenssjuka äldre lämnades ensamma utan att någon kunde hjälpa dem när det behövdes.

Stiftelsen Äldrecentrum i Stockholm har gjort en utredning om bemanningen på demensboenden i Stockholm utifrån de kvalitetskrav kommunen har. Utredningen visar att det går att ta fram riktlinjer för bemanning. Riksdagen har också bifallit Vänsterpartiets motion om att Socialstyrelsen ska ta fram riktlinjer för bemanning. Socialstyrelsen publicerade i juli 2012 nya regler för bemanning för äldreboenden där det bor demenssjuka, som var tänkt att träda i kraft den 1 januari 2014.

Mot bakgrund av att låg bemanning är ett problem på såväl demensenheter som övriga äldreboenden begärde V, MP och S i ett utskottsinitiativ att Socialstyrelsen skulle få i uppdrag att utarbeta riktlinjer för bemanningen inom hela äldreomsorgen. Ett enigt socialutskott och en enig riksdag ställde sig bakom detta förslag.

Socialstyrelsen meddelade nyligen att föreskrifterna om behovsanpassad bemanning inom äldreomsorgen, såväl demensboenden som övriga äldreboenden, kommer att försenas och träda i kraft först under 2015 i stället för vid kommande årsskifte.

Förseningen beror på att mer tid behövs för att samtliga föreskrifter ska bli färdiga men också för att dialogen med SKL, som är mycket kritiska mot att ingen finansiering följer med beslutet, behöver utvecklas. Reglerna ska tydliggöra vad som krävs för att leva upp till socialtjänstlagen, bl.a. avseende tillräcklig bemanning dygnet runt och att bemanningen ska vara anpassad efter varje äldre persons behov.

Vänsterpartiet beklagar denna försening och kommer noga att följa vad som händer utifrån Socialstyrelsens beslut. Vi är också mycket väl medvetna om behovet av ökade resurser till kommunernas äldreomsorg och i vårt förslag till statsbudget för 2014, En ekonomisk politik för bättre välfärd (mot. 2013/14:Fi254), har vi därför avsatt särskilda medel för satsningar på mer personal. Vi föreslog där en satsning på 1 miljard kronor 2014, 2 miljarder kronor 2015 och 3 miljarder kronor 2016 för ökad bemanning på äldreboenden. I denna satsning prioriteras särskilt mer personal på demensboenden. Med tillräcklig kunskap och personaltäthet kan mycket oro och ångest hos den sjuka bemötas och hanteras utan övermedicinering.

5.2 En hemtjänstmiljard

Runt om i Sverige vittnar såväl personal som äldre inom äldreomsorgen om nedskärningar i en redan hårt prövad verksamhet. Det är de sociala bitarna, tiden att sitta ner och prata och tiden att komma utomhus, som får stryka på foten när omsorgen skärs ned. Personalen är engagerad men berättar om stress, att vikarier inte sätts in och att de inte hinner ta rast. Det har blivit budgeten som styr, inte de äldres behov.

Allt mer av äldreomsorgen sker i det egna hemmet, men resurserna till hemtjänsten har inte ökat i samma utsträckning. En del av resursbristen är en direkt följd av LOV och de ökade privatiseringarna, vilket diskuteras ovan i avsnittet om vinster. Dessutom har hemtjänsten också fått känna på de nedskärningar i välfärden, som är följderna av högerregeringens skattesänkningar på 140 miljarder kronor. Vänsterpartiet föreslår i sin budgetmotion för 2014 1 miljard kronor extra till hemtjänsten. Pengarna är en permanent höjning av anslagen och ska användas till tre prioriterade områden:

- ? Det behövs mer personal för att äldre ska få all den hemtjänst de har rätt till. I dag är det tyvärr ofta så att hemtjänstpersonalens restid, planering, arbetsplatsträffar, administration och dokumentation tas från de äldres tid. Vår satsning innebär att ungefär 2 500 fler undersköterskor kan anställas. Den ökade personaltätheten bidrar också till minskad stress och en bättre arbetsmiljö för personalen.
- ? Äldre ska få bestämma mer över den hjälp de får från hemtjänsten. Att inte kunna styra sin vardag ger en känsla av maktlöshet. Om någon ibland vill gå ut, spela kort eller visa bilder på barnbarnen hellre än att få städad ska det önskemålet kunna tillgodoses. Givetvis är en förutsättning att de grundläggande behoven i biståndsbedömningen är uppfyllda. Nöjdare äldre innebär dessutom att personalen känner sig mer tillfredsställd över sitt arbete.
- ? En hemtjänsttagare ska inte behöva möta 20 olika personer under en månad utan ska få hjälp av samma personal så långt det är möjligt. De ökade resurserna bidrar till att personalens scheman och rutter kan planeras och organiseras så att kontinuiteten kan förbättras, men det behövs även mål för ökad kontinuitet och mätmetoder för att utvärdera detta.

6 Inflytande och valfrihet i vardagen

Äldre kvinnor och män ska kunna påverka sin vardag och insatser anpassas efter deras behov och önskemål. Rutiner ska inte få styra när den äldre ska sova, duscha eller äta. Det gynnar inte den enskilde brukarens livskvalitet och hälsa. Så långt som det är möjligt ska de som bor på äldreboendet kunna fortsätta att leva utifrån sina egna önskemål och vanor. Att kunna vistas utomhus och känna årstidernas växlingar ska vara en lika självklar rättighet som ett meningsfullt innehåll i vardagen. Anhöriga ska alltid vara välkomna på besök

Fel! Okänt namn på

och kunna delta i omsorgen om och när de vill. För att kunna skapa verklig valfrihet krävs mer personal, närvarande chefer och ett aktivt utvecklingsarbete.

6.1 Valfrihet och inflytande i hemtjänsten

Många äldre tycker inte att de ska behöva redogöra för sin vardag bara för att de behöver hjälp med att städa eller handla. Verklig valfrihet i vardagen handlar för Vänsterpartiet inte om att kunna välja mellan olika utförare, utan om att äldre personer ska ha ett stort inflytande över vad de får hjälp med, hur hjälpen utförs och när det sker. Flera kommuner arbetar med äldres inflytande på detta sätt, däribland Göteborg och Norrköping.

En del kommuner har infört en förenklad biståndsbedömning, t.ex. för dem som är över 70 år. Då behövs enbart en anmälan om behov av hjälp så beviljas den med ett visst antal timmar i månaden.

Hemtjänsten har i många avseenden varit och är alltför styrd av strikta biståndsbedömningar och rutiner. Det är för många äldre som har fått svaret: ”Det har du inget beslut på så det gör jag inte”. Vi vill i stället flytta makten över vad som ska göras till den äldre själv och undersköterskan. Den första frågan en undersköterska ska ställa i mötet med en äldre ska vara: ”Vad vill du ha hjälp med i dag?” Självklart kan svaret variera beroende på hur personen mår, orkar och vad som känns viktigast just för tillfället.

En reform som innebär verklig valfrihet för de äldre är också en reform som innebär bättre arbetsmiljö för personalen. Mer nöjda brukare gynnar även personalen. Ansvar och frihet ökar genom att hemtjänstens innehåll utformas i mötet mellan brukaren och medarbetaren. Därmed får också personalen en mer tillfredsställande arbetssituation.

En förutsättning för verklig valfrihet är att den äldre också är delaktig i biståndsbedömningen och är med och gör genomförandeplanen. För att uppnå detta inflytande krävs att det finns tillräckliga resurser för t.ex. promenader och sociala aktiviteter och att personalen inte är stressad eller har för lite tid. Ett krav för att få ta del av den hemtjänstmiljard som vi föreslår i vår budgetmotion för 2014 är ett aktivt arbete för att öka äldres inflytande över den egna vardagen.

6.2 Billigare hemtjänst

För några år sedan tittade riksdagens utredningstjänst på hemtjänsttaxorna samtidigt som PRO-tidningen grävde i frågan. Nivån på taxorna visade sig vara hög. Den lägsta taxan låg på 77 kronor i timmen och den högsta på 435 kronor i timmen. I flertalet kommuner låg taxan på 200–300 kronor i timmen.

Efter maxtaxans införande har många kommuner börjat höja sina timavgifter. I dagsläget finns inget tak för timavgiften. Höga timavgifter är styrande på så sätt att de bl.a. minskar efterfrågan på mindre insatser. För den enskilde kan dock även några få timmar i veckan ha stor betydelse och höga taxor

begränsar därför valfriheten för dem med lägre inkomst. Genom att komma in tidigt med stöd kan också mer omfattande service- och omsorgsinsatser skjutas på framtiden.

När kommuner medvetet sätter sin timtaxa högre än kostnaden för hushållsnära tjänster (RUT) kommer alltmer av insatser till äldre att genomföras av privata aktörer. Kommunens kostnader för hemtjänst minskar och tas i stället över av staten genom subventioneringen av hushållsnära tjänster. De äldre med så låga inkomster att förbehållsbeloppet gäller blir kvar i den kommunala hemtjänsten eller får hjälp av anhöriga medan de med högre inkomster väljer privata alternativ.

RUT-avdragen som infördes 2006 innebär att man får göra skatteavdrag med 50 000 kronor om året för tjänster som städning, handling, tvätt men också för hjälp av omsorgskaraktär. Det krävs en årsinkomst på minst 204 000 kronor för att få använda RUT-avdraget fullt ut.

De kraftigt ökande RUT-avdragen 2011 användes av 248 000 personer över 65 år och mest av äldre med höga inkomster och i tätbefolkade delar av landet. Flertalet äldre personer, särskilt kvinnor, har för låga inkomster för att använda RUT-avdragen fullt ut. 2010 var det bara 23 procent av de äldre kvinnorna som kunde göra fullt RUT-avdrag. Av dem som tjänar 400 000 kronor eller mer om året använde sig 14,5 procent av RUT-avdrag, medan motsvarande siffra för dem som tjänar under 100 000 kronor per år, bara var 6 procent. De med höga inkomster beviljades dessutom högre genomsnittligt avdrag.

Socialstyrelsen konstaterar i sin lägesrapport för 2012 att äldre personer med goda inkomster i ökad utsträckning köper tjänster på den privata marknaden med skatteavdrag, medan äldre med små inkomster ibland avstår från hemtjänst därför att de tycker att avgiften är alltför hög. I den sistnämnda gruppen är det också vanligare med hjälp av anhöriga. Att låta skattepengar subventionera de som har högre inkomster tycker Vänsterpartiet är fel. Vi vill avskaffa RUT-avdragen.

I stället ska timavgiften för hemtjänst vara låg. Regeringen bör därför införa ett tak på hemtjänstavgifter om 100 kronor i timmen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Bättre stöd till anhöriga

Andelen äldre över 80 år som får offentlig äldreomsorg har nästan halverats sedan 1980. Om anledningen till den minskade omsorgen bara hade varit att äldre människor blir allt friskare hade det varit goda nyheter. Tyvärr är inte bättre hälsa bland de äldre den enda orsaken. Äldreomsorgen är nämligen den del av de kommunala välfärdsverksamheterna som sedan 90-talskrisen har fått minst resurser.

En stor del av omsorgen utförs fortfarande inte av anställd personal utan av anhöriga, som blir tvungna att ta ett större ansvar när det offentliga träder tillbaka. Enligt fackförbundet Kommunal fick 2010 två tredjedelar av de äldre

Fel! Okänt namn på

över 75 år som är i behov av stöd i vardagen hjälp av någon anhörig eller bekant som de inte bor tillsammans med.

En nyligen publicerad forskningsrapport om anhörigomsorg, Att ge omsorg mitt i livet: hur påverkar det arbete och försörjning? (Szebehely, Ulmanen, Sand 2014), visar att 42 procent av medelålders män och kvinnor ger anhörigomsorg minst en gång i månaden och kvinnor något fler timmar än män. De flesta av dem hjälper någon som är över 65 år. För att hinna med har många av dem som ger anhörigomsorg gått ned i arbetstid eller slutat arbeta helt och totalt handlar det om omkring 90 000 kvinnor och 50 000 män som har gjort det. Ännu fler har fått minskade arbetsinkomster: 114 000 kvinnor och 75 000 män. Inte sällan påverkas också vardagslivet och livskvaliteten för dem som tar hand om sina anhöriga, t.ex. svårigheter att hinna med fritidsaktiviteter och social samvaro. För en del är det så psykiskt och fysiskt ansträngande att det leder till sjukskrivning.

Anhörigomsorg ska vara ett frivilligt val för båda parter, men p.g.a. bristerna inom äldreomsorgen är det många som inte har något val. Det bästa anhörigstödet är därför en väl utbyggd äldreomsorg med god kvalitet och tillräckligt med kunnig och engagerad personal. Detta är också en förutsättning, liksom en väl utbyggd barnomsorg, för att både kvinnor och män ska kunna arbeta under hela sin arbetsföra ålder.

Sambandet mellan en väl utbyggd äldreomsorg och kvinnors deltagande på arbetsmarknaden är också väldigt tydligt. Sverige, som i en internationell jämförelse satsar en relativt stor andel av BNP på äldreomsorgen, har därför en hög sysselsättningsgrad bland kvinnor, både för att kvinnor får möjlighet att ta ett arbete när de inte är tvungna att vårda anhöriga och för att de som anställs i äldreården för det mesta är kvinnor. Därför är satsningar på äldreomsorgen en avgörande jämställdhetsfråga.

För att vända den pågående utvecklingen behöver resurserna öka kraftigt. Vi vill öka bemanningen inom äldreomsorgen genom en öronmärkt satsning med fokus på demensården. De kommuner som redan har en god bemanning ska dock kunna använda pengarna till andra delar av äldreomsorgen. När hela vår satsning är fullt utbyggd kommer det att räcka till exempelvis 10 000 fler undersköterskor inom äldreomsorgen och demensården.

Förutom utbyggnad av äldreomsorgen behöver anhörigstödet utvecklas till dem som vill och kan hjälpa sina närstående eller sin partner. Anhörigstöd ska ingå i kommunens ordinarie verksamhet och inte vila på projektpengar. När de statliga stimulanspengarna till kommuner nu har förts över till de generella statsbidragen till kommuner och landsting är det upp till varje kommun att se till att utveckla anhörigstödet. Det är viktigt att detta sker i strukturerad form med tydligt ansvariga och kompetent personal. Det är nu extra viktigt att följa vad som händer med anhörigstödet när resurserna inte längre är öronmärkta.

En fråga som genast bör belysas särskilt är att äldre personer med utländsk härkomst generellt sett får mindre offentlig vård och omsorg än svenskfödda äldre. I stället får anhöriga ge det stöd och den hjälp som behövs. Anhörigvårdare med utländsk bakgrund representerar i dag 70 procent av kommunernas anhöriganställningar. Det finns ett stort behov av att utveckla metoder för att nå anhörigvårdare med utländsk bakgrund. Socialstyrelsen bör därför få i

uppdrag att särskilt uppmärksamma hur äldreomsorgen fungerar för äldre med utländsk bakgrund samt hur stödet till anhörigvårdare med utländsk bakgrund utvecklas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga är en viktig verksamhet för att utveckla anhörigstödet och sprida kunskaper och erfarenheter i landet. Verksamheten har utvärderats och fått mycket goda vitsord. Nationellt kompetenscentrum anhöriga bör göras till en permanent verksamhet så att de kan arbeta mer långsiktigt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Anhörigorganisationerna (Anhörigas Riksförbund, Demensförbundet och Alzheimersföreningen m.fl.) spelar en viktig roll som påtryckare, opinionsbildare, kunskapsspridare och som stöd för sina medlemmar. Deras kunskaper och erfarenheter ska tas till vara för att utveckla både äldreomsorgen och anhörigstödet. Organisationerna måste också få förutsättningar att utveckla sina egna verksamheter.

8 Arbetsvillkor och arbetsmiljö inom äldreomsorgen

Besparingarna och nedskärningarna har försämrat kvaliteten inom äldreomsorgen som helhet. En rapport från Kommunal, ”Stress och låg bemanning i äldreomsorgen – Kommunals medlemmar 2012”, visar att mer än en femtedel av Kommunals medlemmar i äldreomsorgen och en tredjedel av dem som är 35 år eller yngre inte vill arbeta kvar i yrket och branschen om tre år, utifrån hur de upplever det i dag. Bland de orsaker som undersköterskor och vårdbiträden anger för varför de vill sluta finns stress och stor tidspress när de ska ge vård och omsorg till de äldre.

En annan relativt vanlig stressfaktor i arbetsmiljön i äldreomsorgen är att arbetet är psykiskt ansträngande. Det är gamla och sköra människor man inte hinner med.

Stressen i äldreomsorgen kan innebära att anställda ofta avstår från att ta raster. Av medlemmarna som inte vill arbeta kvar i yrket uppger ca 49 procent att de minst en gång i veckan inte hinner ta en längre rast. En längre rast är exempelvis lunchuppehåll. Det förekommer också ofta att medlemmar inte hinner med kortare raster.

Ytterligare ett problem som anges är den låga personaltätheten. En mycket högre andel, 68 procent, av medlemmarna som inte vill arbeta kvar i yrket om tre år, jämfört med 53 procent av dem som vill arbeta kvar, upplever minst en gång i veckan att bemanningen är otillräcklig. Bland medlemmar som inte vill arbeta kvar i yrket om tre år är det 39 procent som minst en dag i veckan upplever att bemanningen är så pass låg att den innebär risk för de äldre.

Detta drabbar självklart kvaliteten på äldreomsorgen och därmed alla de människor som är beroende av den. Men det gör också att det kommer att bli svårt att rekrytera och behålla personal. Vänsterpartiet lämnar en rad förslag

Fel! Okänt namn på

till förbättrade arbetsvillkor i motion 2013/14:A202 Arbetstid och arbetsmiljö och motion 2013/14:A201 Trygghet i anställningen.

8.1 Ett äldreomsorgslyft med kompetenssatsning och utbildningsvikariat

I dag saknar runt 20 procent av dem som arbetar på äldreboenden rätt gymnasieutbildning, dvs. omvårdnadsprogrammet, och inom hemtjänsten är motsvarande andel 25 procent. Vänsterpartiet vill att äldreomsorgspersonalen ska vara utbildad. Vi satsar därför på ett kunskapslyft för anställda inom äldreomsorgen. Vi vill göra en långsiktig 10-årig kompetenssatsning med 400 miljoner kronor om året. Till skillnad från regeringen vill vi se till att kommunerna har råd och möjlighet att utbilda sin personal. Regeringens omsorgslyft har blivit ett fiasko. Det första året, 2011, användes inte ens två tredjedelar av pengarna och under 2012 användes enbart 60 procent. Detta trots att behoven är stora.

Vänsterpartiet satsar, till skillnad från regeringen, på utbildningsvikariat. För nästa år föreslår vi en satsning på 7 000 utbildningsvikariat och för 2015 och 2016 föreslår vi 9 300 respektive 9 500 vikariat. En stor del av dessa kan användas inom äldreomsorgen. Vikariaten subventioneras genom ett särskilt anställningsstöd och riktar sig i första hand till arbetslösa med omvårdnadsutbildning, som på så sätt får möjlighet att etablera sig i yrket. Vi ger kommunerna de ekonomiska möjligheterna att ta in ersättare på utbildningsvikariat i en verksamhet som redan är hårt pressad.

Det finns ett mycket stort behov av kvalificerade påbyggnadsutbildningar när det gäller demenssjukdom, rehabilitering och palliativ vård osv. Inte minst beroende på att den tid som äldre kvinnor och män vistas på sjukhus blivit allt kortare och att den kommunala äldreomsorgen numera ger insatser som är mycket omfattande när det gäller omsorg, omvårdnad och läkemedel. Genom våra förslag underlättas också en generationsväxling avseende personalen inom äldreomsorgen.

9 Bygg fler vård- och omsorgsboenden

Det blir allt svårare att få en plats på vård- och omsorgsboende. Antalet platser i permanent vård- och omsorgsboende, det som tidigare hette särskilt boende, minskade mellan 2002 och 2011 med 20 000 platser. Fram t.o.m. 2011 minskade andelen personer över 65 år som hade särskilt boende från 7,5 procent till 5,2 procent.

Oro och trygghet bedöms inte längre som tillräckliga skäl för att bevilja vård- och omsorgsboende, utan i många fall krävs en demensdiagnos för att få en plats. Det förekommer även att väntetiderna för att få en plats är alltför långa, varmed ett större ansvar lastas över på de anhöriga. För att kommunerna ska kunna bygga fler vård- och omsorgsboenden behövs ändamålsenligt

utformade investeringsstöd på nationell nivå. Det måste också finnas möjlighet att anställa personal, vilket utgör den stora kostnaden. Kommunerna behöver få ökade anslag för att kunna anställa mer personal i äldreomsorgen. I dag går äldreomsorgen i flera kommuner med underskott.

Äldreboendet ska vara öppet och en resurs för de äldre i området. På äldreboendet ska de kunna delta i aktiviteter, låna lokaler och inta måltider. Den 19 september 2012 fattade riksdagen ett enhälligt beslut om en parbogaranti, en fråga som Vänsterpartiet drivit och motionerat om i flera år. Par som har levt ihop en stor del av livet ska självklart erbjudas möjlighet att fortsätta göra det, även om det bara är en av dem som behöver bo i vård- och omsorgsboende.

10 Moderna tillgängliga lägenheter för äldre

Hur vi bor påverkar våra möjligheter att leva ett bra, tryggt och självständigt liv också när vi blir äldre och eventuellt så småningom får olika funktionsnedsättningar. Många äldre vill bo kvar i sin bostad och i det område där de känner sig hemmastadda. Andra vill vid förändringar i livet kunna byta från villan till hyreslägenhet eller från bostaden utan hiss till en modern och tillgänglig bostad nära service och kommunikationer. Åter andra är intresserade av någon form av gemenskapsboende. Det måste således finnas många olika boendevalternativ för äldre personer.

I många kommuner har medelålders och äldre personer som önskar byta boende svårt att hitta en ny bostad. Detta framkommer bl.a. i Boverkets bostadsmarknadsenkät från 2009. Många bostäder i det befintliga beståndet motsvarar inte de krav på tillgänglighet, användbarhet eller bekvämlighet som äldre personer önskar. Särskild brist är det på mindre hyresrätter.

Bostadsbristen är på många håll, inte minst i storstäderna, akut. För att stimulera ökad nyproduktion vill vi införa ett verkningsfullt statligt investeringsstöd för miljövänliga hyresrätter med låga hyror. Vi vänder oss också emot den omfattande ombildningen av hyresrätter till bostadsrätter i framför allt Storstockholm, vilket inneburit en minskad mångfald i boendet.

Den borgerliga marknadsanpassade bostadspolitiken slår hårt mot de äldre som inte har råd att köpa dyra bostadsrätter men som behöver en modern och tillgänglig lägenhet. Inte minst gäller det de sämst ställda pensionärerna, där de flesta är kvinnor. Deras valmöjligheter när det gäller att få ett bra boende minskar drastiskt när bostadsbristen ökar. Vänsterpartiet föreslår en satsning på att totalrenovera flerfamiljshus, både bostadsrätter och hyresrätter. Det är åtgärder som skulle förbättra tillgängligheten i bostadsbeståndet. Vi avsätter dessutom 2 miljarder kronor årligen för att öka tillgängligheten. Vi har även avsatt 100 miljoner kronor per år till ett bidrag för installation av hissar i flerfamiljshus. Dessa krav utvecklas i vår motion Bostad är en social rättighet (mot. 2013/14:C431).

Fel! Okänt namn

10.1 Trygghetsboenden där folk har råd att bo

Trygghetsboenden är en ny form av boende för äldre över 70 år, utan biståndsbedömning. Trygghetsboendena ska erbjuda gemensamma måltider och aktiviteter tillsammans med andra boende. De äldre bor i egen lägenhet, men ska lätt kunna komma i kontakt med personal vid behov.

Det fanns stora förhoppningar om att trygghetsboenden skulle bli ett bra alternativ för de äldre som inte behövde en plats på vård- och omsorgsboende men som ville bo tryggare med möjlighet till gemenskap. Regeringens utformning med ett investeringsstöd som kan gå till bostadsrätter innebär dock att dessa trygghetsbostäder inte kan efterfrågas av äldre med låga inkomster. Även när trygghetsboenden byggs i form av hyresrätter blir hyrorna så höga att det krävs en god ekonomi för att ha råd att bo i dem. Ännu värre blir det om kostnaden för gemensamhetslokaler och personal också läggs på den boende. Det kan således konstateras att regeringens utformning av trygghetsbostäder ökar klasskillnaderna bland äldre kvinnor och män. En tredjedel av det totala antalet pensionärer och två tredjedelar av kvinnorna har en disponibel inkomst under gränsen för relativ fattigdom. De har därför inte råd att betala de 9 000 kronor per månad som en trygghetsbostad kan kosta.

Det måste möjliggöras för pensionärer med lägre inkomster att efterfråga lägenheter i trygghetsboende. Regeringen bör därför göra om investeringsstödet för trygghetsboenden så att det enbart riktas till hyresrätter med rimlig hyra. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det är bråttom med att utvärdera hur investeringsstödet fungerar. Hur mycket går till bostadsrätter? Hur dyrt är det att köpa dem? Vilka grupper av äldre är det som flyttar in? Hur har hyresnivåerna på hyresrätterna blivit och vilka bor i dem? Utvärderingen behöver ha med både köns- och socioekonomiskt perspektiv. Regeringen bör ge Boverket eller annan lämplig instans i uppdrag att utvärdera investeringsstödet till trygghetsboende enligt ovan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Maten ska vara god och måltiden en glädjestund

Att äta god och näringsriktig mat är viktigt för att må bra. När man blir äldre och kanske förlorat sin livskamrat är det lätt att slarva med maten. I många kommuner har hemtjänsten sedan flera år slutat laga mat i hemmen. I stället levereras färdiglagad mat i matlåda. Ibland sker det från ett storkök i kommunen men ofta är maten upphandlad av ett företag och transporterad tvärs igenom Sverige.

I de öppna jämförelser som har gjorts är maten en av de saker de äldre är minst nöjda med. Maten har med all rätt debatterats mycket. I stället för transporter tvärs över landet, matlådor som enda alternativ, halvfabrikat och pulversåser, vill vi ha en god näringsriktig mat lagad från grunden på ekolo-

giska och närproducerade råvaror. Att det går visar bl.a. de goda exemplen från Tre Stiftelser i Göteborg och Lyckåsa demenscentrum utanför Hässleholm. Där lagar de maten från grunden, gör egna såser, bakar det mesta brödet själva och arbetar med säsongens råvaror.

Vi anser att hemtjänsten åter ska laga mat i hemmet när så önskas. För att detta ska kunna bli verklighet är det nödvändigt med kunskaper om kost och nutrition samt om specialkost vid olika sjukdomar. Dietister och kostkonsulenter behövs i äldreomsorgen. Undernäring förekommer främst p.g.a. bristande kunskap hos personalen och bristande uppföljning av äldre människors kostvanor. Undernäring förekommer på äldreboenden, men en ännu större utmaning är de äldre med omfattande vård- och omsorgsbehov som bor i sina ordinarie bostäder och har hjälp av en ofta stressad hemtjänst. En granskning av SVT visar att det sällan finns något system för att kontrollera om de äldre verkligen äter den mat de får levererad. Vänsterpartiet anser därför att hemtjänsten i större utsträckning måste fokusera på kost och nutrition.

Det är viktigt att säkerställa att de äldre får i sig tillräckligt med näring och att nattfastan inte är för lång. Regeringen bör därför ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga hur hemtjänsten aktivt arbetar med nutritionsfrågorna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringen bör ge Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag att särskilt göra tillsyn över hur hemtjänsten arbetar för att äldre med hemtjänst inte ska drabbas av undernäring. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det är viktigt med möjligheter att äta tillsammans i matlag eller på serveringar på äldreboenden. Måltiden ska vara en lugn trevlig stund med god mat och möjlighet till samtal. Vi satsar därför 100 miljoner kronor på ett matlyft i äldreomsorgen i vårt förslag till statsbudget.

12 Äldres munhälsa

Drygt fyra av tio pensionärer upplever att de har problem med mun och tänder. Ännu värre är det kanske att så få vet vilken hjälp de kan få. Sveriges tandläkarorganisationer och pensionärsorganisationer är överens om att informationen är bristfällig och måste förbättras.

Vänsterpartiet anser att alla pensionärer ska erbjudas information om hur åldrandet påverkar munhälsan, sambandet mellan allmän hälsa och munhälsa samt vilka rättigheter de har när det gäller tandvård. Regeringen bör ge lämplig instans i uppdrag att både utforma information om äldres munhälsa och rätt till tandvård och se till att informationen på lämpligt sätt når fram till målgruppen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kunskapen om äldres mun- och tandhälsa måste även öka hos äldreomsorgens personal så att äldre, inte minst inom hemtjänsten, kan få hjälp och stöd att sköta sina tänder. Det är många gånger en integritetskänslig fråga som måste utföras med både kunskap och finkänslighet.

Fel! Okänt namn på

Folktandvården har redan i dag som uppgift att samverka med t.ex. primärvården och mödravården. Regeringen bör arbeta för att det tas fram nationella riktlinjer för samverkan mellan Folktandvården, primärvården och äldreomsorgen för att öka kunskapen om äldres munhälsa. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 17 januari 2014

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Lena Olsson (V)

Marianne Berg (V)

Lars Ohly (V)

Mia Sydow Mölleby (V)